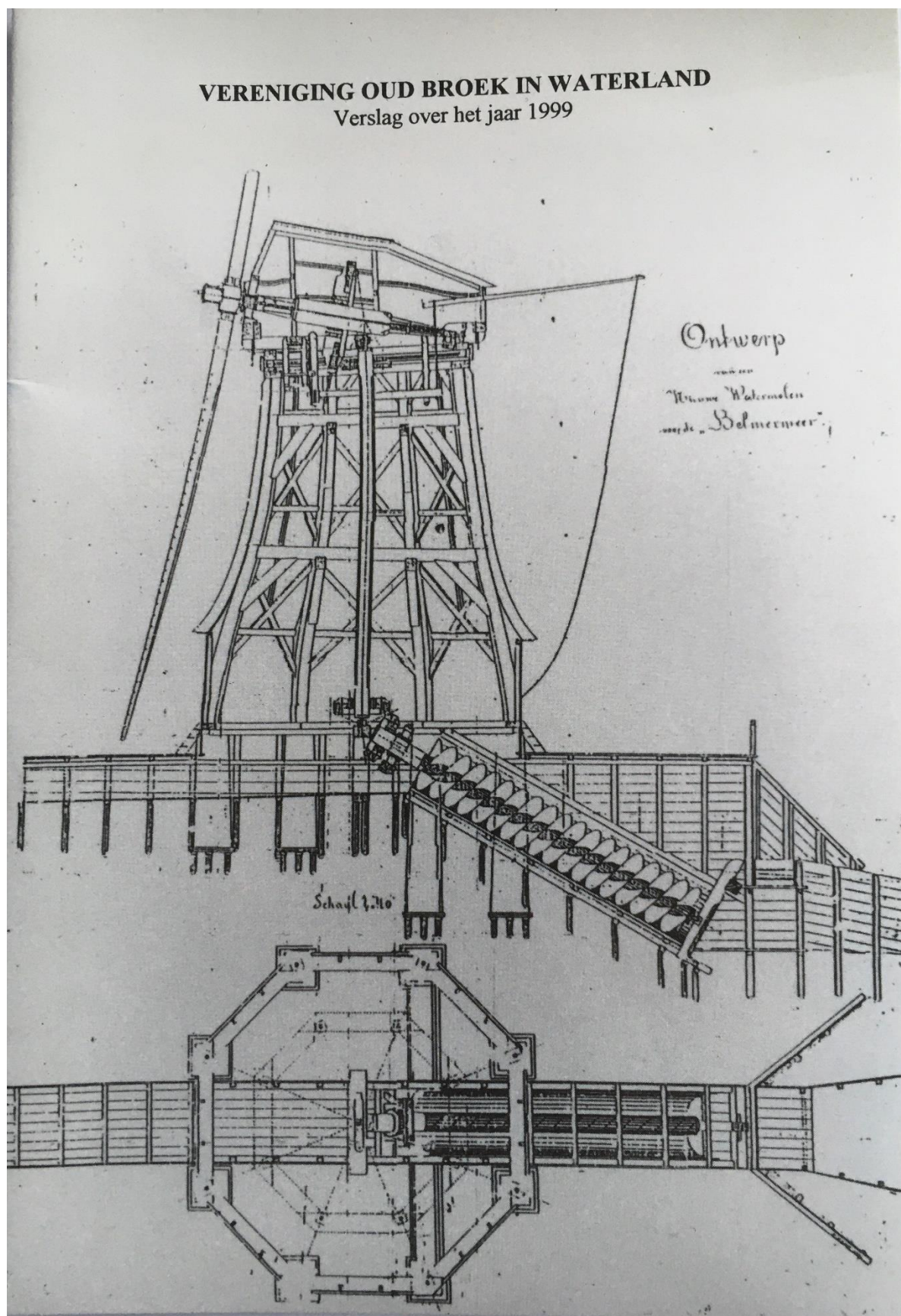

Op de omslag:

*Molenontwerp voor de Belmermeerpolder,
in 1889 als bouwaanvraag ingediend door Klaas Kant.
(Foto van origineel: J. de Waal)*

Inleiding

Voor u ligt het verslag over het jaar 1999, het laatste jaar dat begint met het cijfer '19'. Zo'n constatering leidt al snel tot een overpeinzing. Dat is dan ook reeds op allerlei manieren en plaatsen gebeurd, wellicht tot vervelens toe. Toch ontkomen ook wij er niet aan om bij dit fenomeen even stil te staan. Voor Broek in Waterland is de 20^e eeuw tenslotte ook niet geheel geruisloos voorbij gegaan. De twee wereldoorlogen hebben hun sporen nagelaten, al is Broek in de oorlog van 1940-1945 voor verwoesting of andere grote rampen gespaard gebleven. Als belangrijke momenten zijn te noemen de dorpsbranden in 1902 en 1914 ('De Erven', respectievelijk 'Laan') en de dijkdoorbraak in 1916. Daarnaast is het dorpsbeeld in de dertiger jaren sterk veranderd door de aanleg van de provinciale weg, met het scheidend effect tussen de dorpsdelen.

Een wel heel ingrijpende gebeurtenis is uiteraard het opheffen van Broek in Waterland als zelfstandige gemeente geweest (op 1 januari 1991). De meningen over de voor- of nadelen daarvan waren, zijn en blijven vooralsnog wel verdeeld. Voor onze vereniging is één nadeel zeer duidelijk: door het afstoten van het voormalige raadhuis raakten we een fijne tentoonstellingsruimte kwijt. Dat is temeer spijtig, omdat wij toch een redelijk bezit hebben aan bezienswaardige goederen. Die zijn nu opgeslagen op een zolder-ruimte van de RABO-bank (waarvoor wij op zich dankbaar zijn) maar het zou zo prettig zijn wanneer in grotere kring kennis van onze collectie kon worden genomen. In dit verband vermelden wij, dat wij hebben aangeboden een deel van onze collectie te willen onderbrengen bij onze zustervereniging te Monnickendam, zodra zij over een meer passende expositie-ruimte zou beschikken. Zij is daarvoor al jaren in actie, tot nu toe zonder succes. Ook van een mogelijkheid om wensen te deponeren voor een eventueel te stichten multi-functioneel gebouw te Broek hebben wij gebruik gemaakt. Wij willen graag een al-dan-niet permanente opslag en/of tentoonstellingsruimte. Tenslotte willen wij de aandacht vestigen op nog een gewichtige gebeurtenis uit de 20^e eeuw: oprichting van onze vereniging in 1965. Aan het 35-jarig bestaan zullen wij in de aanstaande ledenvergadering aandacht besteden.

Het verslag over 1999 geeft een overzicht van onze activiteiten gedurende dat jaar. In 1998 hebben we het jaarverslag gebruikt om informatie te geven over de monumentenzorg in Nederland. In de paragrafen 'Lezingen 1999' en 'Commissie Stads- en Dorpsbeheer' wordt hier nog nader op ingegaan. Verluchting van dit jaarverslag biedt een verhandeling over 'De molen van de Belmermeer uit de as herrezen' (zie ook 'Collectie & Publicaties' en de tekening uit 1889 op de voorkaft).

Hier zij vermeld, dat de vereniging meer dan anders naar buiten is getreden door deel te nemen aan twee evenementen gedurende de Broeker feestweek. Dat waren een presentatie van Broeker verenigingen op het SDOB-terrein en een kraam op de markt. Beide waren succesvol: veel aandacht en een aantal nieuwe leden (zie 'Overige activiteiten').

Vereniging Oud Broek in Waterland / Jaarverslag 1999

Wellicht dat ook het contact dat de VVV te Monnickendam recentelijk met onze vereniging heeft gezocht zal leiden tot een grotere publieke rol. Binnen ons bestuur - en uiteraard te zijner tijd ook met de leden - zal moeten worden nagedacht over een, zij het op bescheiden wijze, meer toeristische aanpak. Ook over andere zaken zullen we ons in de min of meer nabije toekomst moeten buigen. Bijvoorbeeld over onze uitgavenreeks Broeker Bijdragen. Het hoge tempo van de afgelopen jaren zal niet kunnen worden volgehouden. Nog niet zo zeer door een gebrek aan onderwerpen, als wel door een gebrek aan auteurs (zie 'Collectie & Publicaties').

Voorgenoemde en andere discussies zullen moeten worden geleid door een voorzitter. Het mag toch niet gebeuren dat onder onze 300 leden niemand bereid zou zijn mede de kar te trekken! Uw "sollicitatie" zien wij gaarne tegemoet.

Het jaarverslag 1999 bevelen wij bij dezen in Uw aandacht aan.

Namens het bestuur,
H. te Boekhorst
(waarnemend voorzitter)

*Aanpassing voorpleintje van Kerkplein 10, a.g.v.
wijziging van winkel- naar woonbestemming
(Foto: J. de Waal)*

Bestuur & Jaarvergadering

Op 15 april 1999 werd de 33^e algemene jaarvergadering gehouden (zie volgende pagina voor de betreffende notulen). Mevr. van Spaendonck nam na 6 jaar voorzitterschap afscheid van het bestuur. Op deze plaats willen we Mevr. van Spaendonck nog gaarne dank zeggen voor haar inzet tijdens haar bestuursperiode. Als nieuwkomer heeft zij zich snel en voortreffelijk in de Broeker situatie ingeleefd. Haar aftreden betekent zonder meer een verlies voor onze vereniging.

Mevr. Mooijweer en Dhr. Hornstra waren in 1999 periodiek aftredend. Laatstgenoemde stelde zich niet herkiesbaar als bestuurslid. Helaas is Dhr. Hornstra inmiddels overleden. We houden goede herinneringen aan de 6 jaar dat hij lid was van het bestuur.

Dientengevolge was het bestuur over 1999 als volgt samengesteld:

H.G.M. te Boekhorst¹

Penningmeester en waarnemend voorzitter
(bestuurslid sinds 1997).

M.L. Mooijweer²

Secretaris (bestuurslid sinds 1996)

W.J.G. Husslage³

Publiciteit (bestuurslid sinds 1997)

R. Baltussen

Ledenadministratie (bestuurslid sinds 1994)

Het aantal leden per 31 december 1999 bedroeg 274, waarvan 229 woonachtig in Broek in Waterland, 3 in Zuiderwoude en de overige 42 verspreid door heel Nederland. Daarnaast vindt er met ruim 20 historisch georiënteerde organisaties een uitwisseling van publicaties plaats.

Grote waardering willen wij hier uitspreken voor Dhr. J.W. Niemeijer. Als onze adviseur woont hij regelmatig de bestuursvergaderingen bij. Daarnaast is hij de beheerder van onze collectie, de drijvende kracht achter de Broeker Bijdragen en de auteur van enkele gedeelten van ons jaarverslag.

¹ **Penningmeester:** Amerbos 46, 1025 ZN, Amsterdam. Tel: 020-6365435.
Bankrekeningnr. Vereniging Oud Broek : 31.07.02.194

² **Secretariaat :** Dorpsstraat 14, 1151 AD, Broek in Waterland. Tel: 020-40335780.

³ **Rondleidingen, etc. :** Laan 38, 1151 AB, Broek in Waterland. Tel: 020-4031509.

Vereniging Oud Broek in Waterland / Jaarverslag 1999

Notulen van de 33^e jaarvergadering "Vereniging Oud-Broek"

Donderdag 15 april 1999; 20.00 uur, Broeker Huis, Leeteinde 16.

Aanwezig: Mevr. C. van Spaendonck-Von Oppen (voorzitter), Mevr. M. Mooijweer (secretaris), Dhr. H. te Boekhorst (penningmeester), Mevr. R. Baltussen, Dhr. W. Husslage en ruim 20 leden.

Afwezig wegens ziekte: Dhr. P.J. Hornstra.

1) Opening.

De voorzitter opent de vergadering en heet de aanwezige leden van harte welkom op de 33^e Algemene Ledenvergadering van de Vereniging Oud Broek.

2) Notulen van de 32^e jaarvergadering op 16 april 1998.

De notulen zijn afgedrukt in het jaarverslag over 1998 en worden zonder opmerkingen gearresteerd.

3) Bespreking van het jaarverslag over 1998.

De voorzitter staat stil bij enkele punten uit het jaarverslag en memoreert de oproep voor nieuwe bestuursleden.

4) Financieel verslag, verslag kascommissie 1998 & benoeming kascommissie 1999.

De penningmeester geeft een korte toelichting op het financieel overzicht over 1998. De kascommissie 1998, bestaande uit Dhr. Mars en Dhr. van Vuure, heeft kas en boeken gecontroleerd en in orde bevonden, hetgeen schriftelijk is vastgelegd. De secretaris leest het verslag van de kascommissie voor. Dhr. Mars verlaat de kascommissie en Dhr. H. van Montfrans volgt hem op, zodat de kascommissie over 1999 is samengesteld uit de heren van Montfrans en van Vuure.

5) Bestuursverkiezing en mededelingen.

Mevr. Mooijweer is periodiek aftredend en wordt onmiddellijk herkozen; Dhr. Hornstra en Mevr. van Spaendonck zijn aftredend en stellen zich niet herkiesbaar. De taak van voorzitter wordt voorlopig waargenomen door de penningmeester en vice-voorzitter, Dhr. te Boekhorst. Dhr. te Boekhorst bedankt de aftredende bestuursleden.

6) Rondvraag.

Er zijn geen vragen voor de rondvraag.

7) Sluiting.

De waarnemend voorzitter sluit de vergadering om 20.30 uur en geeft het woord aan P. Vesters, werkzaam bij Nationaal Contact Monumenten, en L. Veneman, beleidsmedewerker gemeente Waterland. Zij spreken over monumentenzorg in de nabije toekomst (zie 'Lezingen 1999').

Lezingen 1999

- a) Voorjaarslezing: Na afloop van de Algemene Ledenvergadering op 15 april 1999 kregen de aanwezigen college over 'Monumentenzorg in de 21^e eeuw'. Eerst gaf dhr. P. Vesters (secretaris Nationaal Contact Monumenten ⁴) een uiteenzetting van het beleid inzake restauratie en onderhoud van monumentale panden en landschappen. Dit werd vervolgens aangevuld en toegespitst op de Waterlandse situatie in een co-referaat van dhr. L. Veneman (beleidsmedewerker gemeente Waterland).

Dhr. Vesters gaf aan dat Nederland momenteel ca. 4500 rijksmonumenten telt, waarvan de komende jaren ca. 1500 rijksmonumenten uit de periode 1850-1940 worden toegevoegd. Door de jaren heen is de geldkraan voor restauraties steeds verder dichtgedraaid. Er is 1,4 miljard restauratie-achterstand ontstaan en binnenkort is een enorme subsidie-aanvraag te verwachten voor restauratie van de 'jonge monumenten' (1850-1940). Daarom worden de restauratie-regelingen momenteel aangepast.

Bij het Rijk dringt langzaam door dat restauratie-subsidies voor woonhuizen en boerderijen uitstekende investeringen zijn. Dhr. Vesters rekende ons voor dat de overheid voor elke f 1,- subsidie op termijn f 1,08 terug krijgt. Dit is het zogenaamde 'multiplier- of hefboomeffect', doordat na restauratie ook de overheidsinkomsten toenemen: via vermogensbelasting, overdrachtsbelasting, etc.

Als reactie op de toenemende druk op de ruimte is er de laatste jaren ook steeds meer aandacht gekomen voor behoud en herstel van archeologische, historische en geografische elementen in het landschap. De Vijfde Nota Ruimtelijke Ordening (die in het najaar van 2000 wordt uitgebracht) zal naar verwachting een grotendeels 'cultuurhistorisch fundament' krijgen. 'Beschermd stads- en dorpsgezichten', 'water als ordenend principe' en 'plattelandsvernieuwing' spelen daarin een belangrijke rol.

Dhr. Veneman vertelde ons dat de gemeente Waterland, met ruim 300 Rijksmonumenten en 4 beschermde stads- en dorpsgezichten, een zeldzame 'A-status' heeft. Natuurlijk is er veel te weinig geld voor de Waterlandse monumenten (f 170.000,- voor woningen en boerderijen, f 33.000,- voor kerken en f 11.000 voor overige rijksmonumenten), maar het onderhoud in de gemeente staat er 'bovengemiddeld' goed voor. Gezien het feit dat kerken haast geen multiplier- of hefboomeffect kennen is vooral extra geld nodig voor onderhoud van deze gewichtige Waterlandse bouwwerken. Onderhoud en restauratie van woningen en boerderijen blijft sterk afhankelijk van de financiële positie van de eigenaren.

⁴ Het Nationaal Contact Monumenten verzorgt de belangenbehartiging van particuliere monumentenbezitters en organiseert cursussen voor ambtenaren en (historische) verenigingen. Het NCM bestaat al ruim 25 jaar, als bundeling van landelijke monumentenorganisaties. O.a. 'Bewoond Bewaard': Vereniging van eigenaren-bewoners van Rijksmonumenten, tel.: 020-6277706 en 'Federatie Monumentenwacht Nederland', tel.: 033-4790770. Sinds kort is er ook een Steunpunt Nationaal Erfgoed Noord Holland, tel: 075-6474513 (Dhr. de Man), tel: 075-6474518 (Dhr. Zaal), tel: 075-6474530 (Dhr v.d. Veen).

Dhr. Veneman attendeerde vooral op het belang van 'onderhoud' i.p.v. 'restauratie'. Door telkens te wachten met herstelwerkzaamheden tot bouwwerken in verval zijn geraakt, moeten allerhande onderdelen worden vervangen. Zodoende blijven alleen nog de 'replica's' van het origineel over. Door steeds betere mogelijkheden van fiscale aftrek voor onderhoud probeert de gemeente Waterland deze ongewenste ontwikkeling tegen te gaan. Monument-eigenaren zouden zich hierover kunnen laten voorlichten, om optimaal gebruik te maken van de mogelijkheden !

- b) Najaarslezing: Op 28 oktober 1999 hield de heer W.J. Engel een voordracht over de legendarische Waterlandse "Blauwe Tram". Een record-aantal leden bezocht deze avond, waardoor de grote zaal van het Broekerhuis bijna uit zijn voegen barstte. Aan de hand van een groot aantal dia's werd de historie van de Waterlandse tram belicht (eerst de stoomtram en daarna de elektrische tram tot de opheffing eind 1956). Voor een aantal Broekers was het een feest der herkenning. Omdat de bijna 80-jarige spreker nogal wat uiteenlopende anekdotes vertelde, had deze avond volgens sommigen een te oubollig karakter. Anderen waardeerden juist de zeer geanimeerde sfeer.

Ontsporing van Loc. nr. 8
(De 'Beemster' uit 1894),
bij halte Zunderdorp
(Foto uit het Boekje:
'Wandeling door Broek', p.122)

- c) Vooruitblik 2000: Zoals aangegeven in de uitnodiging voor de 34^e Algemene Ledenvergadering op donderdag 27 april 2000 (toegevoegd bij verzending van dit jaarverslag) zal 'Oud Broek' komend jaar feestelijk achterom en vooruit kijken in verband met het 35 jarig bestaan van de vereniging. Deze avond neemt de plaats in van de traditionele voorjaarslezing, maar er kan wel een najaarslezing in de agenda's worden gezet. Op donderdag 12 oktober 2000 zal dhr. D. Aten een voordracht houden over 'De natte handelsoorlog, economische rivaliteit tussen Noord-Hollandse steden in 1500-1800', met een accent op 'De Drie Meren' en de 'Zes Steden vaart'. Dhr D. Aten is historicus van het Hoogheemraadschap van Uitwaterende Sluizen van Nederlands Noorderkwartier en geniet bekendheid als deskundig en boeiend spreker.

Overige activiteiten

Naast de elders in dit jaarverslag genoemde activiteiten heeft de vereniging Oud Broek zich het afgelopen jaar op een aantal wijzen ingezet voor behoud van het beschermd dorpsgezicht.

- a) De vereniging is betrokken geweest bij het opstellen van bewonersbrieven gericht voor of tegen uiteenlopende gemeentelijke plannen. De voornaamste briefwisseling in 1999 was onze adhesiebetuiging voor negatief advies over de nieuwe lichtmasten langs de Broekerveerdijk, zoals ook genoemd bij de paragrafen 'Commissie Stads- en Dorpsbeheer' en 'Veranderingen in het dorpsbeeld'. Daarnaast heeft de vereniging Oud Broek aan de Dorpsraad (Dhr. J. Lok) verzocht om het te ruime kapbeleid van de gemeente Waterland aan te kaarten.
- b) De vereniging heeft deel genomen aan het 'Toeristisch Overleg', waarin ondermeer de wethouder, de middenstand en de historische verenigingen vertegenwoordigd zijn. Eén bestuurslid nam deel aan de cursus 'Waterschapsgeschiedenis' van de Stichting Regionale Geschiedbeoefening Noord-Holland en één bestuurslid heeft een tableau ontworpen van bijna honderd 18de eeuwse bijbeltegels. De tegels zijn destijds gevonden in een waterput bij Roomeinde 22-24 en aan de kerk geschonken door dhr. P. Ent. Het tableau staat permanent opgesteld in de Nederlands Hervormde kerk. Vanaf april 2000 zijn de bijbelse voorstellingen voor het publiek te bezichtigen.
- c) Door onze acte de présence op de Broeker Uitmarkt (SDOB-terrein 7 augustus 1999) en de Oud-Hollandse markt (14 augustus 1999) hebben we een twintigtal nieuwe leden geworven en alle bundels van Broeker Bijdragen Deel 1 (nrs. 1 $\frac{1}{m}$ 20) en Deel 2 (nrs. 21 $\frac{1}{m}$ 30) verkocht. De vereniging heeft alleen nog exemplaren van Deel III (nrs. 31 $\frac{1}{m}$ 40). Deze zijn voor f 35,- (drukken) af te halen bij De Erven 26, tel: 4031477, zie achterzijde kft van dit jaarverslag.

*14 augustus 1999, voor het eerst
acte de présence op de Broeker markt
(Foto: W. Husslage)*

Aangezien ook onze - onderhand 15 jaar oude - 'Vogelvluchtkaarten' bijna uitverkocht zijn, wil de vereniging zomer 2000 een vernieuwde versie uitbrengen. De VVV te Monnickendam is bovendien bezig met de voorbereiden van een nieuwe 'dorpswandeling' en een nieuwe 'puzzeltocht' voor toeristische doeleinden.

- d) Zoals elk jaar heeft de vereniging actief bijgedragen aan het welslagen van de Open Monumentendag (11 september 1999). Het enige verschil met voorgaande jaren was dat het voor het eerst (sinds mensenheugenis) mooi weer was op de traditionele tweede zaterdag van september. Mogelijk waren de weergoden Holland eens goed gezind in verband met thema van de Open Monumentendag 1999: 'Monumentaal Groen'. Vanaf het Havenrak vertrok Staatsbosbeheer (Ton Pieters) drie maal met een volgeladen platbodem naar het natuurgebied 'Waterland-Oost'. In de Broekerkerk was een tableau opgesteld met foto's en ansichtkaarten van verschillende typen monumentale Broeker bomen. Vanuit de Broekerkerk werden rondleidingen georganiseerd langs en door de monumentale Broeker panden, met een accent op het 'Broeker Groen'. Voor leden waren er speciale rondleidingen door het huis van de fam. Van Doornik (De Erven 10-14), ter bezichtiging van de onlangs gerestaureerde wandschilderingen, etc. Voorafgaand aan elke rondleiding verzorgde het 'a capella trio: Gaillarde' een muzikaal intermezzo in de Broekerkerk. Het betrof engelstalige liederen uit de tijd van Shakespeare, ten gehore gebracht door Joke Eygenbrood (Sopraan), Erica IJssel (Mezzo-Sopraan) en Nico IJssel (Bas/Bariton). Aangezien alle activiteiten goed op elkaar aansloten (verscheidene bezoekers maakten een dagprogramma van het gevarieerde aanbod) heeft de Open Monumentendag 1999 voor ons een 'groen - gouden randje' gekregen. Aangezien de Open Monumentendag 2000 het thema 'Water' krijgt, zal ook komende tweede zaterdag van september niet ongemerkt aan 'Waterland' voorbij gaan. We open op een 'blauw - gouden randje', ookal is het afwachten wat voor weertype de goden bij dit thema in petto hebben !
- e) Bij controle in verband met de regelmatig terugkerende onderhoudsbeurt van het weidemolentje langs de drs. Van Disweg bleek hiervan de spil gebroken. Ons medelid D.A. de Graaf, die zich al eerder bereid had verklaard de zorg voor de molen op zich te nemen, zal trachten dit onmisbare onderdeel te herstellen. Dit kan na overleg te hebben gepleegd met molenmaker Rem in de Wormer, die ook in voorbije jaren alle reparaties heeft verricht.

Commissie Stads- en Dorpsbeheer

De taak van de Commissie Stads- en Dorpsbeheer (cie. SDB) is Burgemeester en Wethouders van de gemeente Waterland te adviseren over de toepassing van de Monumentenwet en over de gemeentelijke monumentenzorg in zijn algemeenheid, in de aangewezen beschermde stads- en dorpsgezichten. Daarnaast verzorgt de commissie desgevraagd adviezen over de toepassing van de Wet op de Ruimtelijke Ordening in de aangewezen stads- en dorpsgezichten.

De cie. SDB bestaat uit een voorzitter, een secretaris en negen leden. Drie van de leden worden door de gemeente benoemd op voordracht van de oudheidkundige verenigingen. De heer Th. P.J. Kwakman vertegenwoordigt binnen de cie. SDB de vereniging Oud Broek. Van zijn hand is de verhandeling over de aanwijzing van rijksmonumenten en de inventarisatie van uitgebrachte adviezen, zoals weergegeven in de komende pagina's

Aan de definitieve aanwijzing tot rijksmonument gaat een omvangrijke procedure vooraf. U komt in beeld wanneer de gemeente u, als eigenaar van een mogelijk Rijksmonument, op de hoogte stelt van het voornemen om uw pand voor te dragen voor aanwijzing.

Behalve een onderzoek naar de belangen van alle partijen organiseert de gemeente een hoorzitting voor de betrokkenen. U krijgt als eigenaar dan de gelegenheid uw mening over de voorgenomen bescherming kenbaar te maken. De gemeente besluit vervolgens tot een definitieve voordracht die, met een advies van het provinciebestuur, naar het ministerie van Onderwijs Cultuur & Wetenschappen wordt verstuurd.

De staatssecretaris van Cultuur neemt vervolgens een besluit om uw pand al-dan-niet aan te wijzen tot rijksmonument. Krijgt uw pand de status van rijksmonument, dan ontvangt u tevens informatie over de betekenis van de aanwijzing. Tegen het besluit kunt u een bezwaarschrift indienen en eventueel beroep instellen bij de rechtbank.

Als u de bouwgeschiedenis van uw monument nagaat, is het zeer waarschijnlijk dat u een opsomming kunt maken van jaartallen waarin belangrijke wijzigingen aan uw pand zijn doorgevoerd. Het is heel goed voorstelbaar dat u, als zoveelste generatie gebruiker, uw eigen veranderingen wilt aanbrengen om te zorgen dat het pand aan uw wensen en eisen voldoet. Mogelijk is uw pand om redenen van esthetische, wetenschappelijke of cultuurhistorische aard tot rijksmonument aangewezen. Om te voorkomen dat deze eigenschappen verloren zouden gaan door uw wijzigingen, bent u dan verplicht uw plannen te laten toetsen en een vergunning voor wijziging aan te vragen.

Als uw pand eenmaal rijksmonument is geworden, krijgt u te maken met allerlei zaken waarmee u mogelijk eerder geen ervaring heeft opgedaan: restauratie, subsidies, vergunningen, fiscale aftrek, financieringsmogelijkheden, etc. Uw gemeente is het eerste aanspreekpunt voor informatie rond monumentenzorg en alle daarbij horende facetten.

In het kader van het Monumenten Selectie Project worden gebouwen uit de periode 1850 tot 1940 aangewezen tot Rijksmonument. Het gemeentebestuur heeft - in samenwerking met enkele deskundigen - een concept indicatie-lijst gemeentelijke monumenten voor Broek in Waterland opgesteld. Dit betreft: Broekermeedijk 4 en 13; Dorpsstraat 12, 14, 15, 16 en 18; Eilandweg 33; De Erven 3; Brug bij De Erven 2; Kerkplein 9; Laan 6; Molengouw 20, 22 en 26; Roomeinde 3, 17, 30 en 34; Zuideinde 22 en de begraafplaats bij Roomeinde 45. De betreffende bewoners zullen daarvan nog op de hoogte worden gesteld.

In het jaar 1999 zijn door de Commissie- Stads en Dorpsbeheer over de onderstaande plannen adviezen uitgebracht:

Havenrak 5	: Plaatsen van een dakkapel op achtergevel.
Molengouw 18	: Oprichten van een berging.
Kerkplein 10	: Plaatsen van een venster t.p.v. een kanteldeur.

- Zuideinde 17-23 : Renovatie van duplex-woningen. De cie. SDB nam met veel waardering kennis van het ingediende renovatieplan en is blij met het behoud van de bestaande casco's.
- Dorpsstraat 5-7 : Plaatsen van een schuurtje. De cie. SDB kan zich niet verenigen met het voorgestelde type op deze locatie.
- Keerngouw 14 : Oprichten van een schuur.
- Keerngouw 2 : Restauratie, uitbreiding en wijziging indeling van woonhuis.
- Molengouw 23 : Uitbreiding van woonhuis d.m.v. aanbouw serre.
- Broekerveerdijk : Herinrichting van bestrating en verlichtingsplan. De cie. SDB is van mening dat de geplaatste lichtmasten qua kleur, hoogte, aantal en licht-intensiteit onacceptabel zijn.

*Nieuwe 'snelweg lantaarnpalen'
in het beschermd dorpsgezicht
(Foto: J. de Waal)*

- Wagengouw 3^a : Uitbreiding van woonhuis en praktijkruimte.
- Heemswaer 19 : Uitbreiding van woonhuis.
- De Erven 4 : Bouwen van een nagenoeg nieuwe stolpboerderij. De voorgevel zal in de oorspronkelijke toestand worden herbouwd.
- De Erven 10-14 : Aanvraag van kapvergunning van Lindeboom en Wilg. De cie. SDB heeft geen bezwaar tegen een kapvergunning voor de Wilg, maar dringt er op aan het advies van Omegam-Groenadvies over te nemen en gevraagde kapvergunning voor de Lindeboom niet te verstrekken. Momenteel is de Lindeboom sterk teruggesnoeid.
- Broekerveerdijk 17 : Plaatsen van een dakkapel op de achtergevel.
- Roomeinde 45 : Plaatsen van een dakkapel.
- Dorpsstraat 2 : Voorheen 'Neeltje Pater', wijziging indeling en achtergevel.
- Keerngouw 4-6 : Bouwen van een schuurtje in de achtertuin.

Vereniging Oud Broek in Waterland / Jaarverslag 1999

- Dr. Bakkerstr. 2 $\frac{1}{2}$ /8 : Uitbreiding en wijziging van de woningen aan de achterzijde d.m.v. zadeldaken.
- Molengouw 1 : Uitbreiding van de woning aan de achterzijde. De cie. SDB adviseert het plan op enkele punten aan te passen.
- Roomeinde 19 : Vernieuwen en verplaatsen van aanbouw tegen de achtergevel van de woning.
- Corn. Roelestr. 16 : Slopen van een bijgebouw en oprichten van een garage.
- Molengouw 34 : Wijziging van een schapenschuur ten behoeve van "Boerenkamers" project. De cie. SDB heeft afwijzend geadviseerd.
- Havenrak 23 : Plaatsen van een houten erfscheiding rondom de achtertuin en het kappen van twee bomen.
- Hellingweg 19 : Uitbreiden van garage/berging en plaatsen van een dakopbouw op de woning.
- Roomeinde 3 : Aanvraag van kapvergunning voor een Vederesdoorn.
- Roomeinde 5 : Aanvraag van kapvergunning voor een Notenboom.
- Kerkplein 2 : Aanvraag van kapvergunning voor een Esdoorn. De cie. SDB adviseert geen kapvergunning te verlenen, maar de boom iets terug te snoeien.
- Leeteinde 4-6 : Aanvraag van kapvergunning voor een Kastanjeboom.
- Leeteinde 12 : Wijziging indeling van woonhuis.
- Oosteinde 19 : Verbouw van woonhuis en plaatsen van een dakkapel op de achtergevel.
- Zuideinde 10 : Verzoek tot het oprichten van een schuur. De cie. SDB heeft negatief geadviseerd i.v.m. de te grote bebouwings dichtheid op het gehele erf.
- Havenrak 7 : Wijziging van achtergevel door een dubbele deur t.p.v. bestaand venster.
- Parallelweg : Voormalig terrein 'Garage Kelderman', bouwen van 10 stuks woningen, waarvan 4 stuks twee-onder-een-kap. De cie. SDB adviseert het plan op enkele punten aan te passen.

Met ingang van 1 mei 1999 is door de raad van de gemeente Waterland vastgesteld dat het territorium van de cie. SDB zodanig is uitgebreid dat bouwplannen in de gehele bebouwde kom van Broek in Waterland aan de commissie ter beoordeling voorgelegd dienen te worden.

Th.P.J. Kwakman

Veranderingen in het dorpsbeeld

Zoals blijkt uit de lijst adviezen van de com. SDB had het afgelopen jaar - verspreid in het oude dorp - grote bouwactiviteit plaats. Ten dele was dat ten behoeve van restauraties en herstel, maar hier en daar werden ook nieuwe elementen aan het bestaande dorpsbeeld toegevoegd.

Zo kreeg het na-oorlogse stenen huis Roomeinde 20 een beschot van houten delen, waardoor het zich beter voegt in de omringende bebouwing. Achter het voormalige raadhuis, De Erven 2, werd om het plaatsje een houten erfscheiding opgetrokken, met een toegangspoort erin. Eveneens een houten erfscheiding werd geplaatst bij Havenrak 23, over de gehele lengte van de tuin langs het Dokterspad. Een dergelijke afscheiding kreeg ook de buurtuin (nr. 25-27).

Elders op het Havenrak, bij nr. 3, onderging het voorschot van de gevel een verbetering door een sierlijker beëindiging van de zijkant. In de directe omgeving werd Kerkplein 10 door de nieuwe bewoners plaatselijk hersteld en enigszins aangepast aan de nieuwe woonbestemming. Het etalageraam aan de Kerkplein-zijde werd vervangen door een twaalf-ruiter en omdat de voormalige winkelruimte aan het Havenrak nu woonkamer is geworden, werd om het voorpleintje het tuinhok doorgetrokken.

*Na-oorlogs stenen woonhuis
voorzien van houten beschot
(Foto: J. de Waal)*

*Houten erfscheiding,
achterzijde De Erven 2
(Foto: J. de Waal)*

Geen wezenlijke verandering in het dorpsbeeld, maar toch het vermelden waard, is de vervanging van de grote oude schuur in de tuin van De Erven 18 (ook hier nog een rietdekking onder de pannen) door een in traditionele stijl uitgevoerde nieuwbouw.

Tegenover betreurenswaardige verwijdering van een aantal karakteristieke bomen uit het dorpsbeeld staat ook nieuwe aanplant. Langs de straatzijde van de tuin bij Roomeinde 28 kwamen Leilinden en een Beukenhaag. Van Roomeinde 32 werd de tuin heraangelegd; aan de Dee-oever werd een hoge schoeiing aangebracht.

Geen verfraaiing was hetgeen er aan de Broekmermeerdijk gebeurde - ten dele dus nog in het Beschermd Dorpsgezicht. Hier werden de oude lantaarnpalen vervangen door nieuwe: dikker en hoger dan de oude en opvallender geschilderd. Meer iets voor een snelweg dan voor een landelijke dijk.

In het jaarverslag van 1998 hebben we stil gestaan bij de restauratie en uitbreiding van De Erven 38. Dit werk werd in 1999 voltooid. Het meest omvangrijke nieuwe herstelwerk van 1999 was het houten pand Keerngouw 2. Dit onderging een zeer uitgebreide restauratie c.q. verbouwing. Het interieur, waarin door vroegere modernisering en al heel weinig oorspronkelijks was overgebleven, werd nu geheel uitgebroken en weer geheel herbouwd. Eveneens hadden aan het exterieur ingrijpende vernieuwingen plaats, met name aan het dak (hier zat nog de oude rietlaag), de funderingen en de zuidweeg. Eind december kreeg de Keerngouw-gevel een prachtige makelaar als bekroning.

*Restauratie c.q. verbouwing van Keerngouw 2
(Foto's: J. de Waal)*

Collectie & Publikaties

In kwantitatieve zin was 1999 voor de verenigingsverzameling een schraal jaar: slechts twee nummers konden aan de inventaris worden toegevoegd. Hieronder was echter een belangrijke tekening: het zeer gedetailleerde en op groot formaat uitgevoerde ontwerp van een molen voor de Belmermeerpolder. Het is een bouwaanvraag uit 1889, ingediend door Klaas Kant uit Buiksloot. Deze tekening, die door vele gaatjes en scheuren in een zorgwekkende staat verkeerde, is in opdracht van Oud Broek deskundig gerestaureerd en zo voor de toekomst gered. Een gefotografeerde verkleining treft

u aan op de voorkaft van dit jaarverslag. De aanwinst scheen het bestuur belangrijk genoeg om drs. Bunscoeke uit Edam, werkzaam bij het streekarchief in Purmerend, te vragen een korte bijdrage aan de Belmermeermolen te wijden. Dit resulteerde in het artikel 'De Belmermeermolen uit de as herrezen', zoals weergegeven in de volgende paragraaf.

De enige andere aanwinst van dit jaar was een bundel Broeker herinneringen van de heer J. Dekker, door deze in zeer beperkte oplaat uitgegeven in mei 1998 (geschenk van de auteur).

Van de Broeker Bijdragen werd in juni nr. 43 gepubliceerd, getiteld: 'Verhalen uit de volksmond, uit de verzamelpraktijk van Cornelis Bakker, arts te Broek in Waterland', door dr. Th. Meder. Dat het in 1999 bij één aflevering moest blijven is wel een aanwijzing dat de kopij niet voor het opscheppen ligt. Toch zou het bestuur willen vasthouden aan de oorspronkelijke opzet van deze reeks. Die houdt in, dat de historische artikelen die voor opname in aanmerking komen, ook daadwerkelijk nieuwe informatie brengen, liefst ontleend aan eigen studie en onderzoek. Ook al wordt de frequentie waarmee de Broeker Bijdragen verschijnen, wat geringer dan gehoopt. Alleen op die manier zal de reeks ook in de toekomst haar betekenis als compendium voor de geschiedenis van Broek kunnen behouden. Intussen zijn er natuurlijk al wel contacten geweest met auteurs over nummers die in de toekomst zouden kunnen verschijnen, maar voorlopig heeft dit nog niet veel concreet succes gehad.

De Belmermeermolen uit de as herrezen, beschreven door drs. D.M. Bunscoeke.

Op 18 december 1623 verleenden de Staten aan de bestuurders van de stad Monnickendam toestemming om onder octrooi het Belmermeer droog te maken. Het jaar daarop verkregen zij met anderen tevens toestemming om de Buiksloter- en Broekmeren in te dijken. Oorspronkelijk wilde men een dijk om alle drie de meren tegelijk leggen, maar al spoedig moest men daarvan afwijken en drie afzonderlijke bedijkingen maken. Op 15 juni 1628 vond de verkaveling van de gronden plaats en waren de drie polders een feit.

De bemaling van de Belmermeerpolder geschiedde oorspronkelijk door een gang van drie molens, maar door verbetering van de constructie kon later de meest westelijk molen het alleen wel aan. Deze molen had een vijzel met een doorsnede van 1,6 m en wieken met een lengte van 25,7 m. De notulen van Dijkgraaf en Heemraden van 23 september 1889 vermelden over deze molen het volgende:

Hoewel bij allen bekend, deelt de Dijkgraaf [=J. Lakeman] mede dat op vrijdag 19 [=20] september 1889 des morgens 5 3/4 uur door een zwaar onweder vergezeld met hevige bliksemslagen, de molen in den Belmermeer is getroffen en geheel is verbrand, waardoor de polder geheel zonder bemaling is geraakt, hetgeen met het oog op den hoogen waterstand en het buïge weder als een dubbele ramp kan beschouwd worden.

De Purmerender Courant wist nadere details over de brand te melden:

Broek in Waterland, 20 Sept. Hedenmorgen ongeveer half zes ontlastte zich bij deze plaats eene onweersbui en sloeg de bliksem in de Belmermeer in den Watermolen bewoond door G. Westerneng. In zeer korten tijd stond alles in volle vlam en van den molen als mede van den inboedel, die beide verzekerd zijn, is bijna niets over. De twee spuiten van Broek i/W en een van Zuiderwoude waren op het terrein van den brand aan 't blusschen. Westerneng en zijn zoon zijn eenigzins gekwetst en de hond gedood.

Voor ongeveer 7 jaren is de bliksem ook in den molen geweest en veroorzaakte toen geen brand, maar trof Westerneng die destijds een flink sterk man was vol lust om te werken, zoodanig dat hij sedert dien tijd zoo goed als ongeschikt voor den arbeid is geworden.

Ook de houtzaagmolen van de firma Sligcher buiten Monnickendam werd geraakt.

Meteen werd besloten de waterloop van de molen te dichten, om te voorkomen dat het hoge boezemwater de polder in zou lopen. Voor de noodbemaling wilde men een stoomlocomobiel inzetten, maar dat bleek f 600,= per maand te kosten. Gelukkig wist heemraad K. Klaver een goedkoper adres: met de erven E. Blankevoort te Monnickendam werd overeen gekomen dat hun locomobiel een half jaar de bemaling zou overnemen voor f 2.500,= (incl. bediening, maar excl. steenkool). Voor de dakloos geworden molenaar werd een tijdelijke huurwoning in de Belmermeer of in Broek gezocht. De molen was verzekerd in Amsterdam en nadat op 23 september een taxateur langs was geweest, werd de schade vastgesteld op f 17.000,=. Namens het polderbestuur was molenmaker Klaas Kant uit Buiksloot bij de taxatie aanwezig geweest en hij beweerde voor minder dan het uitgekeerde bedrag een nieuwe molen te kunnen bouwen. De nog op voorraad zijnde houten roeden kon men verkopen, omdat de nieuwe molen ijzeren roeden zou krijgen, zodat de opmerking dat er eventueel een geldlening zou kunnen worden afgesloten voor de bouw van de molen overbodig lijkt: financieel waren er geen beletselen voor de herbouw.

Op 7 oktober stemden de stemgerechtigde ingelanden in met de keuze voor Klaas Kant als molenbouwer en op 7 november ging het bestuur in Buiksloot de materialen voor de herbouw met hem opnemen. Op 15 januari 1890 ging men opnieuw naar Buiksloot om de vorderingen in ogenschouw te nemen en op 21 maart kon men de in aanbouw zijnde molen reeds in de polder inspecteren. Kant had laten weten dat de locomobiel wel kon stoppen met de bemaling op 22 maart en in die zin had men ook een brief geschreven aan de erven Blankevoort op 12 maart. Bij de inspectie kreeg het bestuur echter grote twijfels aan de haalbaarheid van die datum, maar Kant wist hen te overtuigen van zijn gelijk.

Hoewel de molen inderdaad wel maalvaardig zal zijn geweest (hij werd namelijk in april weer verzekerd voor f 17.000,=) was hij nog niet af. In een brief van 2 juli 1890 maande het bestuur Kant aan om voort te maken met de afwerking binnen in de

molen, alsmede het schilderwerk. Graag had men gezien dat alles op 1 augustus af zou zijn. Kennelijk kwam er weinig respons van Kant en op 22 juli liet het bestuur hem weten dat men "zeer ontevreden is over den slechten voortgang der werkzaamheden aan den molen". Er waren inmiddels praatjes in het dorp over de vertraging en graag zou men vernemen wat de reden daarvoor was en wanneer het werk klaar zou zijn. Het antwoord was helaas niet in de notulen te vinden, maar uiteindelijk kwam alles goed: in de vergadering van 20 oktober 1890 droeg Kant de molen over aan het bestuur. Hij moest nog een dommekracht, een lantaarn en een kammenstut leveren, maar het bestuur besloot toch tot de betaling van de laatste termijnen van de aanneemsom over te gaan.

In februari 1891 (was er weer een onweer geweest?) besloot men om een onderzoek in te stellen naar de mogelijkheden tot het plaatsen van een bliksemafleider op de molen. Op 9 april bracht men een bezoek aan een bedrijf te Utrecht, waarna tot de aanschaf van het daar gepresenteerde systeem werd besloten. In tegenwoordigheid van het bestuur werd het op 12 juni 1891 geplaatst. De molen is daarna niet weer fataal door de bliksem getroffen.

De Belmermeermolen in volle glorie
(Foto uit archief Oud Broek)

In 1916 verdwenen de wieken van 25,5 m lengte bij de onttakeling van de molen. De onderbouw herbergde sindsdien een dieselmotor van 40 pk voor de bemaling.

Bronnen

Archief Belmermeer, doos 1 (notulen) en 2 (brievenboek).

H.A. Visser, *Molens in Noord-Holland in oude ansichten*, Zaltbommel 1980 nr. 111.

G. de Vries, *De zeeweringen en waterschappen in Noord-Holland*, Haarlem 1864, 1894 (tweede druk) en Alphen a/d Rijn 1936 (derde druk).

Purmerender Courant no.2893 22 september 1889.

drs. D.M. Bunscoeke
(Streekarchief Waterland)

Vereniging Oud Broek in Waterland / Jaarverslag 1999

Overzicht van baten & lasten over 1999

<u>Inkomsten</u>		<u>Uitgaven</u>	
Contributies: - 1998	f 617,50	Lidmaatschappen & contributies	f 290,84
- 1998	f 5200,--	Verzekering	f 68,21
- 1999	f 55,--	Kosten bestuur- & secretariaat	f 983,20
	f 5872,50	Publicaties	f 2435,57
Subsidie gemeente	f 581,--	Aankopen	f 0,--
Rente	f 203,52	Bijeenkomsten	f 509,50
Giften & donaties	f 75,--	Fotografie	f 46,25
Verkoop artikelen	f 1717,50	Onderhoud weidemolen	f 17,50
Diversen	f 50,00	Diversen	f 496,50
	<u>f 8499,52</u>		<u>f 4847,57</u>

Inkomsten f 8499,52

Uitgaven f 4847,57

Batig saldo f 3651,95

*Waarvan te reserveren voor
herstel weidemolen f 2500,--*

Vermogenstoestand er 31 dec. 1999

Bank - rekening courant	f 1874,12	Kapitaal 1 jan. 1999	f 8610,44
- rendementrekening	f 10387,27	Reserve weidemolen	f 2500,--
Tentoonstellingsmateriaal	f 1,--	Batig saldo 1999	<u>f 1151,95</u>
	<u>f 12262,39</u>		<u><u>f 12262,39</u></u>

Toelichting bij baten & lasten 1999

1. *Contributies:*

Ondanks het gelijk blijven van het minimum contributiebedrag is de opbrengst beduidend hoger dan over 1998. Oorzaak daarvan is een relatief grote toename van het aantal leden, alsmede de omstandigheid dat een steeds groter aantal leden een extra bedrag betaalt (bijvoorbeeld f 20,-- i.p.v. f 15,--). Het bestuur is daarvoor zeer erkentelijk. Hierdoor is het ook mogelijk de minimum contributie te handhaven op het huidige peil.

Het verzenden van de accept-giro's in het voorjaar, tegelijk met de uitnodiging voor de ledenvergadering, heeft het verhoopte gevolg gehad. Op een enkele uitzondering na, is het gehele contributie-bedrag vóór het eind van het verslagjaar voldaan.

2. *Verkoop artikelen:*

Door - met een stand - mee te doen aan de markten in de feestweek is een groot aantal artikelen verkocht. De bundels Broeker Bijdragen I en II zijn dan ook middels uitverkocht.

*De 'uitgaven' van Oud Broek,
zie achterkant van het jaarverslag
(Foto: W. Husslage)*

3. *Publicaties:*

Uitgegeven is Broeker Bijdrage nr. 43. Tevens is onder deze post geboekt het drukken, etc. van het jaarverslag over 1998.

4. *Diversen:*

Het betreft ondermeer de kosten voor Open Monumentendag 1999 en het restaureren van de tekening van de Belmermeermolen.

5. *Algemeen:*

Dat het jaar een relatief groot batig saldo heeft opgeleverd komt goed van pas. Ingrijpend herstel van de weidemolen (langs de drs. Van Disweg) is namelijk dringend nodig. Voor de kosten daarvan wordt een deel van het batig saldo gereserveerd.

Aanmelding nieuwe leden

Wij hopen dat u, door het lezen van het jaarverslag 1999, een volledig beeld heeft gekregen van het belangrijke cultuurhistorische werk dat door de vereniging Oud Broek wordt verricht. Vooral het vastleggen van historische gegevens en het bijhouden c.q. uitbreiden van de collectie kost veel tijd en geld. Wanneer u mensen kent die nog geen lid van de vereniging zijn, maar Waterland een warm hart toe dragen, kunt u hen op het onderstaande attenderen:

Op 5 april 1965 werd de Vereniging Oud-Broek opgericht. Sindsdien is de taak van Oud-Broek niet veranderd, namelijk: *".... het dorps- en landschapsschoon van Broek in Waterland en omgeving te bewaren, te beschermen en waar mogelijk uit te breiden, het gevoel voor het eigen karakter bij haar ingezetenen te ontwikkelen en de plaatselijke geschiedenis te bestuderen en in geschrift vast te leggen.* Door schenking en aankoop beheert de vereniging bovendien een groot aantal historische geschriften, materialen en objecten omtrent Broek in Waterland en omgeving.

Nieuwe leden krijgen een welkomstpakket, bestaande uit de laatste 2 jaarverslagen en de meest recente Broeker Bijdragen (over uiteenlopende onderwerpen uit de Waterlandse geschiedenis). De leden worden vervolgens op de hoogte gehouden van eventuele ontwikkelingen in het dorpsbeeld; dragen via de contributie bij aan het behoud van historische geschriften, materialen en objecten omtrent het dorp; krijgen de gelegenheid tot het bijwonen van lezingen en excursies over Broek in Waterland en omgeving; ontvangen het jaarverslag en nieuwe Broeker Bijdragen. Inwoners van Broek in Waterland zijn lid voor minimaal f 15,- per jaar. In verband met verzendkosten is de contributie voor leden buiten Broek in Waterland minimaal f 20,-.

Reden te over om te bellen of bijgaand strookje in te vullen en op te sturen naar:

Dhr. H.G.M. te Boekhorst, Amerbos 46, 1025 ZN, Amsterdam-Noord.
Tel: 020-6365435 (Rekeningnummer Vereniging Oud Broek: 31.07.02.194)